

MAFYA DEVLETTE HUKUK(*)(**)

Law under the Mafia State

 Zoltan Fleck (***)

  Çev.: Anıl Aygen (****)

İster ilkesel olarak isterse kurumsal pratikler düzeyinde olsun hukuk devleti, mafyatik yollarla gerçekleşen faaliyetleri yasaklar. Hukuk devleti tarafından öngörülen çerçeve içindeki etkili bariyerler; mafya tarzı operasyonları, normları dikte etmekten ve karar alma süreçlerine etki etmekten veya siyasi iradenin oluşumuna karışmaktan alıkoyar. Anlaşıldığı üzere Mafyatik iktidar yapısının kurumsallaşması liberal anayasanın ve anayasal düzenin sistematik olarak ortadan kaldırılmasını şart koşar.

I. REJİMİN İÇ MANTIĞI

2010 yılında [Macaristan'da ç.-] yapılan parlamento seçimlerinden beri hukukun üstünlüğünü temel almış devletten vazgeçilmesi anlamına gelen olaylar dizisi, geniş çapta devam ettirildi ve tüm kurumsal faaliyet alanlarının altı ağır bir biçimde oyuldu. İktidar kullanımını denetleyen bağımsız kurumlar farklı yollarla ve farklı seviyelerde bağımsızlıklarını veya pek çok açıdan anlamlarını yitirdiler. **Anayasa Mahkemesi'nin**

*Dr. Zoltan Fleck'in 'Law under Mafia State' isimli makalesinin çevirisidir. Makale, Macaristan'da 2010 yılından beri iktidar partisi olan Fidesz'in üzerinden, demokratik yollarla gelen fakat demokrasi usullerinden sapan rejimlerin uygulamalarına açıklık getirmeyi hedeflemektedir. Çalışmada, oldukça yakın bir siyasi tarih konu edilmiş ve zayıf demokratik temellere sahip bir devlette otokratik rejimlerin özellikle yasama ve yargı erkleri üzerindeki etkileri, hukukun üstünlüğünün nasıl suiistimal edildiği incelenmeye çalışılmıştır. Demokratik usulleri reddeden bir iktidarın ekonomik kaynakları yeniden dağıtım yoluyla kontrol altına alması ve devletin üç sac ayağı olarak bilinen yasama, yürütme ve yargıyı popülist söylemlerle ele geçirdiğinde devletin ve hukukun mafyatik bir role bürüneceği meselesi çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Mafyatik bir role bürünen devlette bürokrasi, ekonomi ve hukuk siyasetin kötüye kullanılan birer aracı haline dönüşmektedir. (Çevirmen Notu.)

**Bu makalenin orijinaline künyesi Magyar, B., & Vásárhelyi, J. (Eds.). (2017). Twenty-Five Sides of a Post-Communist Mafia State. Central European University Press. olan eserden ulaşılabilir. Çeviri için gerekli izinler makalenin yazarı tarafından sağlanmış ve izin alındığını gösterir belgeler çevirmen tarafından Periodicum Iuris dergisinin editörleri ile değerlendirme öncesinde paylaşılmıştır.

Gönderim Tarihi: 11.09.2023, Kabul Tarihi: 30.01.2024.

***Doktor, Eötvös Loránd Üniversitesi, Center for Theory of Law and Society, Budapeşte, Macaristan.

****Araştırma Görevlisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

yargılama yetkisindeki radikal kısıtlama, Anayasa mahkemesi yargıçlarının seçiminin çoğunluk ilkesine göre uyarlanması ve en nihayetinde üyelerinin temel haklara ilişkin normlar konusunda herhangi bir geçmişi olmayan yüzü hükümete dönük veya hükümet kadrolarından, sadakatini kanıtlamış kişilerden seçilmesi, rejimin değişmesinden sonra [1989'da Sovyet rejiminin çökmesi ile ç.] kurulan anayasal aygıtlara keskin bir darbe oldu. Bu durum özellikle de Kıta Avrupası'nda 20. yüzyılın ikinci yarısında oluşan geleneğe uygun olarak yasama organının doğrudan anayasal kontrolü ilkesine dayandırıldığı için böyledir. Bu sisteme yöneltilen en erken ve kararlı siyasi saldırıların bu alana yoğunlaşması, esasen bu kritik noktada **yasamanın politik dönüşüme karşı savunmasız bırakılmasına** karar verilmesi tesadüf değildir. Kamu hukukuna ve idareye bağlı aygıtları geleneksel anayasal bariyerler ile uyumlu bir biçimde yeniden şekillendirmeye dönük hiçbir girişim olmadı. Seçilen davranış biçimini, salt geçmiş sağ hükümetlere ilişkin deneyimler ile saptamak mümkün değildi; temelde sınırlama kabul etmeyen bir iktidara sahip olma arzusu da burada bir rol oynamış olmalıdır. Üzerine rejimin temellerinin inşa edildiği kamu hukuku pekiştikçe bu durum, iktidarı dengeleme ve kontrol etmeye dayanan hukukun üstünlüğü ilkesinin geri döndürülemez bir biçimde kırıldığını açıkça görünür kılmıştır. Yalnızca anayasanın kurumsal dayanak noktaları değil, aynı zamanda anayasallığın sembolik, ideolojik ve oldukça entelektüel temelleri de enkaz altında kalmıştır. Bu şartlar, arka planda kıyamet kopartan anlamsız ideolojik karışımlar gergin bir ortam oluştururken, anayasanın, bu şartların dağıtılması için gülünç girişimlerle teskin edilmesini gerektirmekteydi. Bu gülünç girişimlerin başarısız olmasının ya da ulusal dayanışma sisteminin¹ hiçbir zaman dikkate değer değişiklik yaratmayacak oluşunun veya ortaya çıkan sosyal grupların davranışsal tercihlerinin bir önemi yoktur. Bu girişimler, geçmişin geçmişte kaldığını ve **sosyal tabanda zayıf bir desteğe sahip olan haklar temelinde inşa edilmiş anayasal bir kültürün sonunu** akıllara şiddetle getirerek görevlerini tamamlamış oldular.

Asıl hedef, yasamayı serbest bırakmak, otokratik bir biçimde yapılandırılmış mecliste üçte iki çoğunluğa sahip partinin yasamaya politik erişebilirliğini garantiye almaktı. Kamu hukukunun, genellikle iktidara karşı birer denge noktası oldukları düşünülen yargı bağımsızlığı dahil kalan diğer unsurları ikincil hedeflerdi. Burada önemli olan nokta, herkesin özerkliğe yer olmadığı ve iktidar sahiplerinin isteklerine karşı herhangi bir sınırlamanın kabul edilemeyeceği gerçeğinin bilincine varmasının bir seçim dönemi süresi bile sürmemesi olmasıdır. İster siyasi, ister apolitik; ister idari, ister bağımsız statülü, bürokrasiden yargı makamlarına kadar prensipte kuruluş biçimi ne olursa olsun, kamu hukuku sisteminin her dalında, merkezden gelen kararlarla yönetilen ve pratikte tek bir kişi üzerine inşa edilen rejimin özünde zapt edilemeyeceği ortaya çıktı. Böylece, gücünün doruğunda bir mafya babasının alenen ve olağanüstü bir biçimde hukuki otoriteleri aşağılamasına benzer bir şekilde herkes kimin yetki sahibi olduğunu ve kimin emirlerinin takip edilmesi gerektiğini görebilmektedir.

¹ "System of National Corporation" ya da Macarca adıyla "Nemzeti Együttmüködés Rendszerre" hükümetin ve devletin resmî ideolojisine verilen isim. Anayasaya kodifiye edilmiştir ve rejimin özbenliğini ifade eder. (ç.-yazarın Türk okuyucular için orijinal metinde olmayan açıklamasıdır.)

Diğerleri arasında mazur gösterilen ve **yargının yapısal olarak yeniden düzenlenmesinin** gerekçesi olan verimlilik artışı, hükümetin bir bütün olarak meşrulaştırılmasını engelsiz bir şekilde filtreden geçirmiş ve her şeyi tüketen bir beklenti haline gelmiştir. Yargı reformu, hukukun ve diğer kısıtlayıcı ilkelerin gözetimini birer koz haline getirmiş, açıklamalar günlük karar alımına veya istatistiksel bir sunuma, diğer bir deyişle politik olarak kullanılabilir bir katmana indirgenmiştir. Verimlilik talebi olarak ortaya çıktığı sırada sadık liderler yargının yapısal reformunu politik amaçlarını uygulamak için kullanmışlardır. Yargının işleyişi gibi daha hassas aygıtların etkinliği, düzenleyici ve yapısal çerçevesi aynı ihtiyaçlara yönelik olsaydı, orta vadede bile beklentileri karşılayamazdı. Hukukun üstünlüğüne yönelik hem Macaristan'dan hem Macaristan dışından siyasi uzmanların görüşleri öncelikli olarak bu – kontrol ve denge mekanizmalarının ciddi bir biçimde zayıflatan ve hükümete bir bütün olarak sınırsız güç veren- hususlara odaklanmıştır. Buna bağlı olarak yargı erki, anayasa yargısı ve kamusal iletişim kanalları (medya) daha sert eleştiriler aldılar. Fakat asıl sorun bir bütün olarak rejimin iç mantığında yatmaya devam ediyor. Bu mantık, devlet aygıtında çalışan diğer çalışanlar gibi merkezileştirilmiş sisteme zorla döndürülen öğretmenler tarafından hissedilebilmekte ve bu mantığın etkileri kamusal alanın oldukça ötesine ulaşmaktadır. Artık hukuk devletinden ve uzmanların görüşlerinden uzak olan devletin düzenleyici işlemleri, özel sektördeki katılımcıları da en az kamu sektörü kadar savunmasız bırakmaktadır. **Devlet regülasyonunun niteliğinin yeniden formüle edilmesi**, rejimin iç mantığının yayılmasında kilit rol oynamaktadır.

II. MUTLAK GÜÇ GAYESİ

İktidardakilerin argümanlarına göre, iktidar paylaşımı ve kontrolünün reddedilmesinin temeli, meclis çoğunluğuyla, yani hükümetin meclisin üçte iki çoğunluğunu elde etmesiyle sonuçlanan seçimle meşrulaşmış oluyor. Ancak bu argüman tatmin edici değildir çünkü acı bir şekilde farkında olduğumuz gibi, bahsi geçen kurumsal araçlar hukuk devleti ilkesinin çözünmesini engellemiyor. Ciddi bir biçimde cevap bekleyen soru şudur; Bir mafya devleti neden böyle bir hukuk sistemine ihtiyaç duyar? Uysal bir yasamanın mantığı nedir?

Hükümetin amaçladıkları, düzenleyici yasal koşullar içindeki politik amaçlarla denkleştirildiğinde hemen gerçekleştirilebilir. Toplumsal koşullar içinde bunların gerçekleşmesi ise daha karmaşık bir süreçtir. Bu şekilde oluşturulan çerçeveler, kısa vadeli, yüzeysel başarılarla rağmen özellikle toplum içinde gerçeklik kazanmak konusunda ciddi yetersizliklerle maluldür. **Bu durum, hükümetin etkili bir biçimde, resmi olarak yetki veren bir yasa veya bir çeşit olağanüstü durum olmadan herhangi bir şeyi yapma yetkisine sahip olması ile sonuçlanmaktadır.** Üçte iki çoğunluk ve iktidar partisinin otokratik yapısıyla birlikte mevzuat üzerindeki dış ve iç kontrollerin ortadan kaldırılması bunu mümkün kılmaktadır. Uygulamada, özellikle bu coğrafyada, yürütme yetkilerinin sınırlandırılabilirliği veya en azından parlamento tarafından denetlenebileceği varsayımı hiçbir zaman gerçekleştirilememiştir. Meclis komitesi oturumları, daimi komiteler, gensorular, güvenoyu gibi prensipte bu tür amaçlara hizmet eden araçlar bu görev için hiçbir zaman uygulanmamış, sadece politik alanın önemsiz oyuncakları olmuşlardır.

Geleneksel olarak güçlü birkaç parlamenter sistem haricinde, parti temelli demokrasilerde iktidar partisinin parlamentoyu elinde tuttuğu ve tersinin görülmediği genel olarak kabul edilir. Bir seçim dönemi için iktidara hazırlanan parti liderinin delegelerini seçim süreci boyunca gözleyen herhangi bir gözlemci için parlamentarizmin rolü bu rejimde gayet açıktır. Amaç, her yönüyle, partinin iradesine tamamen bağlı olan, sadece parti disiplininin resmi standartlarına uymakla kalmayıp, aynı zamanda her durumda üst pozisyonlardan gelen bireysel komutlara boyun eğen bireyleri seçmektir.

Fidesz'in², zamanla gelişerek tek elde toplanan bir iktidar üzerine inşa edilen otokratik yapısı, parlamentodaki üçte iki çoğunluğun yardımıyla **tekil bir organizasyon homolojisine yol açmıştır**. Parti, devlet idaresini kendine benzer biçimde şekillendirdi ve kısmen idareyle birleşti. Aynı amaç, bürokrasinin, apaçık bir biçimde siyasi seçimini, bundan kaynaklanan korkunun operasyonel kullanımını, sadakatin dayatılmasını ve profesyonellerin arka plana atılmasını bütün ölçeklerde dikte etti. Bu anlamda gelişen güç yapısı, rejimin değişmesinden önceki tek parti devletinin erken aşamalarında işe yarayan güç ilişkilerine benzetilebilir. Başbakanın mevcut rolü, tüm sistem üzerindeki doğrudan kişisel kontrol düşkünlüğü devleti tam bir irrasyonelite doğrultusunda çalışmaya yöneltmektedir.

Bu tür bir güç yapısı güven kaynaklarını bir anda yok edebilir. Bununla birlikte Macaristan'da, parti devletinin yeniden inşası daha önceki bir güven krizine dayanarak gerçekleştirildi. Aslına bakılırsa yok edilecek pek bir güven kaynağı da yoktu. Rejimin değişmesinden beri geçen 20 yıl devlet ile vatandaş arasındaki güven bağlarını istikrara kavuşturmak için yeterli değildi. Sivil özerklikler güç kazanmamıştı ve ne uzman görüşlerinin meşruluğuna sürekli olarak saygı duyuldu ne de profesyonel ve etik standartlar belirli birer dayanak halini aldılar. Gerekli olan frenleme için hiçbir çaba yoktu. Toplumsal güven üzerine inşa edilen kurumsal güven ve entegrasyon boşluğu neredeyse doğal olarak mafya temelli bir örgütlenme biçimine, merkezi nepotistik bir ağa yol açtı. **Böylece yürütme erkinin merkezileştirilmesi, aileye dayalı sınırlı güven sistemini yansıtmaya ve içselleştirmeye başladı.**

Toplumsal güvenin ve bağımsız kurumlara verilen desteğin zayıflığı ile tecrübeli profesyonellerin sıklıkla tecrübe ettiği güvensizliğe bağlı olarak hukukun üstünlüğünü sağlayacak kurumların, kurumsal bağımsızlığı zaten harap haldeydi. Bu kalıntılar üzerine inşa edilen hukuk devletine alternatif olarak verimlilik, düzen ve güvenlik vaat edildi. Bu modelde bir devlet erkine, tutarlılığını; merkezileşme, politik ideolojisini gücün odak noktasında olmak; asıl mahiyetini ise özündeki radikal bir biçimde merkezileşmiş karar alma mekanizması verir. Bu model, yolsuzluğun merkezden organize edilebilmesini ve yönlendirilebilmesini garantiye almak için bir araç olarak işletilmektedir. Kaynakların sorunsuz dağılımını ve rekabetin ortadan kaldırılmasını temin etmeleri için devletin denetleme kurumları (vergi dairelerinden, kamu fonlarını denetleme sistemlerine, üst

² Fidesz: Macar Yurttaş Birliği, 2010'dan beri iktidarda olan sağcı popülist parti. (ç.)

yönetim kuruluşları dizisine kadar) kullanılabilir. Ahbap çavuşvari ticari girişimler, yeterli ücret karşılığında devlet aygıtı kendilerine karşı felç bırakıldığı için hiçbir biçimde denetimlerden korkmak zorunda kalmazken; etrafi sarılan ticari ve ticari olmayan kuruluşlar, kurumsal aşırı yüklenmeler, seçici girişimler ve gösteri süreçleriyle köşeye sıkıştırılabilmekte, mahvedilebilmektedirler. Hükümetin sivil alan üstündeki politik saldırısından çıkarılacak ders bu yöntemin etkinliğinin yalnızca ekonomik alanla sınırlı olmadığını göstermektedir. Burada eleştiri, gözetim veya güç dengelerinin varlığı muğlaklaştırılır. Hepsisi ortak menfaatin gerçekleşmesini sabote etmekten başka bir işe yaramıyormuşçasına anayasal denetimler basit ve gereksiz engeller, güçler dengesi ise kabul edilemez olarak görülür.

III. AŞIRI VE BİLİNÇSİZ YASAMA

Denetlenmeden çalışan bir rejim, kaçınılmaz olarak yaşamayı bilinçsizliğe teşvik edecektir. Anayasal güvenceler ve bariyerler olmadan profesyonel mantığın kendisi kaybolacak ve leviathan zincirlerinden boşanacaktır. Fakat bu nasıl gerçekleşmektedir?

Fidesz'in yasama faaliyetinin en çarpıcı özelliği **hiperaktif** oluşudur. Bu bir yandan düzenlemeye tabi olacak alanların genişlemesi anlamına gelirken öte taraftan geniş çapta hızlıca değişen hukuk normlarını ifade eder. Her şeyi kontrol edebilmek için yalnızca yeni yasalar yapmanız ve bu yasalardan herhangi birini anayasaya dahil etmeniz gerekmez, herhangi bir zamanda bir kısmı ya da tamamı değiştirilen, yeniden yazılan veya düzenlenen herhangi bir düzenleme de her şeyi kontrol edebilmenizi sağlar. Tabii ki bu süreç, anayasal ve dogmatik ilkelere kayıtsız bir biçimde gerçekleşir. Parlamento üstünlüğünün klasik tek cümlelik tanımında belirtildiği biçimde, parlamento bir kadını erkek yapmak dışında her şeyi yapabilir. Ancak Macaristan'da, yasama üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması, Anayasa Mahkemesi'nin marjinalleştirilmesi, hukuk mahkemelerinin sindirilmesi, profesyonellerin yasa tasarılarının hazırlanmasına katılımının ve sosyal istişarenin durdurulması, parlamenterliği güçlendirmeye hizmet etmek yerine, **parlamenter yasamanın hizmetçi rolüne zorlandığı anlamına gelmiştir**. Elbette bu meselelerin geçmiş 20 yılda kesinlikle iyi ele alınmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Toplumsal tartışmaların ciddiye alınmasında yasaların uzmanlar tarafından hazırlanmasında önemli sorunlar vardır. Hatta sıklıkla yasa tasarılarının hazırlanmasında dış kaynak kullanımı, görünmez lobicilik söz konusu oluyor ve anayasa mahkemesi tarafından alınan kararlar açık siyasi tavizler içeriyordu. İktidar tarafından etkilenen yargının pek çok kabahatinden bahsetmiyoruz bile. Kısacası mevcut rejimin bu alanda güvenebileceği bir alt yapı halihazırda mevcuttu.

Milletvekilleri tarafından yapılan yasama faaliyeti, alaycı bir riyakarlık eğilimi ve parlamentarizmin bütünüyle alay konusu olması, rejimin benzer bir biçimde belirgin olarak uygulamaya koyduğu özelliklerdir. Açıkça demokratik iradenin formülasyonu için temel kurumlar olan medyayı, seçimleri, diğerleri arasında parlamentonun çalışma şeklini düzenleyen önemli yasalar milletvekillerinin münferit önerileri ile yürürlüğe konmuştur. Karmaşık düzenleyici konularda, politik sadakat sebebiyle seçilen siyasilerin, partinin politik çizgisine eşlik etmekten daha fazlasını yapabileceğine ise kimse ciddi olarak inanmamaktadır. Yasaların hazırlanması bir parti politikası faaliyeti değildir. Mafya örgütleri

tipik olarak kendileri tarafından belirlenmemiş normları kabul etmekte yetersizdirler. Patron kuralları koyar ve bunun safi hakimiyet faktöründen başka bir sebebi yoktur: patron kuralları dikte eder çünkü patrondur. Gerekirse, eski kurallar yeniden yazılabilir. Gerekirse, kendi kuralları değiştirilebilir. O anki mevcut hiyerarşik yönetimden başka bir kural yoktur. Tabii ki, milletvekillerinin münferit önerileri, yalnızca mesleki ve sosyal istişarenin öncelikli oluşunun atlanmasına hizmet eder. **Önergenin arkasındaki politik müşterinin kim olduğu kolayca belirlenebilir**, ancak hazırlık aşamasında bu yasama biçimi, ekonomik menfaatleri olan hükümete yakın görüşmecilere tüm şeffaflıklardan yoksun bir şekilde sonuna kadar açıktır. Siyasi olarak seçilmiş piyasa aktörlerinin paylaştığı pazarlık sistemi, yasaların hazırlanmasında yasama sürecine iliştirilmiş haldedir. Aşırı yasama faaliyeti, devrim kanunlarının yapımını anımsatmaktadır.

Aslında aşırı yasama faaliyeti, önceki dönemin tamamıyla reddedilmesi üzerine inşa edilmiş olduğu kadar yasama iskeletinin yerini bir bütün olarak siyasi tahakkümün alması açısından devrimcidir. Ancak bu siyasi tahakküm devrimsel durumlarda bile bütünsel bir tahakküm değildir: toptan bir reddetme hem yasamanın profesyonel kaidelerini hem de hukuk sisteminin içsel belirliliğinin ihmaline ilaveten tutarlılık ile ilgili problemlere yol açar. Yasal düzenlemeyi toplumsal düzenleme için sınırsız bir araç olarak gören ve mesleki, ahlaki ve anayasal sınırlamaları dikkate almayan **araçsallık** türü, Macaristan'ın uzun demokratik olmayan tarihinde güçlü bir geleneğe sahiptir. Araçsallaştırılmış bir role zorlanan hukuk muhakkak safsata yapmaya eğilimlidir, regülasyon çok fazla detay içerir. Her şey, **en küçük ayrıntısına kadar**, belirli bir politik gayenin hüküm sürdüğünden emin olmak için normatif olarak formüle edilmelidir. Siyasi gayenin artık olmadığı durumlarda örneğin regülasyonun yetkilerini düzenlediği görevdeki bir kişi değiştiğinde- yasanın da değişmesi gerekir. Bu düzenleme şeklinin iki sonucu vardır: hızlı değişikliklerden oluşan sürekli bir yayılım ateşi gereklidir, düzenleme ne kadar ayrıntılı olursa, değiştirilmesi gereken husus da o kadar fazla olacaktır ve yasa koyucular, bu yasaları yorumlayacak uygulayıcıları özgürlüklerinden mahrum etmiş olacak, böylece somut bir düzenlemenin tüm hukuk sistemi ve ilkeleri açısından yorumlanmasının engellenmiş olacaktır. Sonuç, Hukukun radikal bir biçimde ilkel bir düzeye indirgenmesidir. Hükümetin kendi eğilimine göre olmayan kararlara yönelik açık siyasi saldırıları, **uygulayıcıların özerkliklerinden mahrum bırakılmasına sembolik bir delildir**. Teşvik edilen idare modeli, örgütsel olarak son derece merkezi ve politik açıdan savunmasızdır. Yargı organı içindeki denetçilik pozisyonu, parlamento tarafından seçilen, idarenin orta kademesini yönetmek için gerekli olan sınırsız bir güç olanağına sahip güvenilir bir kadro tarafından doldurulur. Ne yazık ki Macar hukuk kültüründe, yargı zihniyetini ilgilendiren bu tür eğilimler için güçlü emsaller vardır: Avrupa mahkemelerinin yasal ve anayasal ilkeleri ve adli uygulamaları, kanun uygulayıcılarının karar alma esaslarına yavaş ve düzensiz bir şekilde entegre edilmiştir. Siyasi baskı, köle ruhlu bir sadakate indirgenen idare, siyasete boyun eğen savcılar ve yargıdaki bürokratik-formalist bir zihniyet,

her zaman politikleşmiş yargıya ve bağımsızlığın alaşağı edilmesine yol açan bir tür bileşik oluşturur.

Koşullara bağlı ve siyasi talimata dayalı ad hoc mevzuata mahsus bir diğer özellik de **kasten yazılı olmayan normları göz ardı etmektir**. En üst düzeyde bu, anayasa mahkemesinin önceki faaliyetlerini iptal etmeyi amaçlayan hukuki saçmalıkların içinde anayasal kültürün yani görünmez anayasanın geçerliliğinin politik olarak ortaya konmuş bir reddedilişine işaret eder. Bununla birlikte, hukuk kültürünün budanışı uzun vadeli neticeleri açısından, günlük davranışların düzenlenmesinde yazılı olmayan kurallar önemli bileşkenler oldukları için daha da önemli hale gelir. Yazılı hukuk ve ona yaklaşım biçimi birçok yönden toplum içinde bir arada yaşama normları açısından bir örnek, bir model teşkil eder. Yazılı hukuk kuralları sürecine dahil olan teamüllerin erozyonu toplumsal normların çok katmanlı dünyası için yıkıcı bir etkiye sahip olabilir.

Hızlandırılmış turbo-yasama, davranış normlarının izlenebilirliğini; yasal normları anlaşılabilir hale getirirken veya ilgililerinden basitçe saklarken, ciddi şekilde tehlikeye atar. Doğası gereği farklı olan ve birbirine ait olmayan çeşitli düzenlemelerin zorla aynı yasada harmanlanması, hukuk sistemine karman çorman “*torba yasaları*” ekler. Bunlar güvenilirliği ve son kertede yasal güvenliği baltalar. Hukukun üstünlüğüne bağlı kalmayan devletler, tipik olarak yasal standartları örtbas eder, bu standartların kapsamalarını belirsiz ve değişken bırakırlar ve tüm hukuk sistemini siyasi çıkarlara tamamen açık hale getirirler. Oylamadan hemen önce sunulan son dakika değişiklik önerileri, taslağın taşımış olabileceği formülasyonun tutarlılığını da bozar ve hatta çelişkili ilkeleri yürürlüğe koyarak yasa metninin yorumlanmasını imkânsız hale getirir. **Son dakika değişiklikleri**, siyasi iradeyi daima profesyonel rasyonalitenin zararına ilerleten tam bir siyasi bağımlılığın da göstergesidir. Sonuçta hukuk sistemi, mevcut siyasi iradenin formülasyonlarının yasalara ortaya konulan bir koleksiyonunu içerir. Hukuk sisteminin siyaset tarafından en absürt hedef alınma şekli, mafya devletinin başlangıcından bu yana uygulanmış olan **bireyselleşmiş yasamadır**.

Yukarıda açıklanan her şey, kamu kurumlarının başında bir *vasallık sistemi kurmaya* hizmet eder. **Güven, her zaman bireylere mahsustur ve asla kurumlar veya genel düzenlemeler için değildir**. Kurallar her zaman ikincildir, yasal normların geçerliliği için koşulu olan belirli bir teamülün hakimiyetinden farklı olarak: yazılı olmayan kural partiye ve liderine sadakat ve hükümetin iradesine uygunluktur. Bir hukuk devleti altında faaliyette bulunmanın temeli, kişiler üstü güvendir. Bu güvenin yerini alan ailevi, kardeşliğe dayalı güven sistemi, yalnızca (yozlaşmış, doğu versiyonu bir dost düşman dikotomisi bağlamında) dışarıda kalanların aksine olarak lider tarafından seçilen ve benimsenen aileye ait konforlu ve yönetilebilir bir kurguyu kurumsallaştırmakla kalmaz aynı zamanda uzun vadede herhangi bir uzlaşma ihtimalini ve profesyonel görüşlerin meşruiyetini dışlar. Aile içinde sadece yolsuzluk değil fakat sistemin normal işleyişi de sürüp gider, zenginliğin yeniden dağıtımı için başka bir yol yoktur. Kişisel iktidar sistemi (**pater familias**) aynı zamanda yalnızca kendi normları doğrultusunda faaliyet gösteren bir sistem anlamına gelir. Hukuk

sistemi içindeki iç kontroller veya yasama için harici sınırlar mafya benzeri oluşumla uyumlu hale getirilemez. Bunun yerine devlet aygıtı, artık kadrolar için korkunç bir seçim ve istihdam sürecinin yanı sıra kendi soyluluk düzeni tarafından militanlık ve destek kültürünü garantiye almak için seçkin askerler yetiştiren bir okul olarak hizmet vermektedir. Ancak ahlaki değerleri hiçe sayan bir sadakat uygulaması tüm gücün liderde toplanması ilkesi ile uyumludur, buna elverişli kamu görevlilerinin yetiştirilmesi gerekir, yüksek öğretimin yeniden şekillendirilmesinin amacı da budur.

IV. KARGAŞA İÇİNDEKİ BİR HUKUK DÜZENİNİN EKONOMİK NİMETLERİ

Budanmış bir hukuk sistemi, yasalara riayeti kritik derecede bozarken; öngörülebilirlik eksikliği ve kurumsal güven kaybının sıkıntısını çeken kamusal, girişimci ve organizasyonel yenilikçiliğe dair koşulları, yeni sistemin ekonomik çıkarlarından yararlanmak için yaşamayı etkileyebilen güç odaklarına yakın olanlara bırakır. Hukuk sistemi, devlet elitinin etrafındaki kardeşlik ağının elinde manipülasyon ve piyasa çarpıtma aracı haline gelir. Siyasi mantık açısından, merkezileşme, yozlaşmadan elde edilen kaynakların yaygınlaştırılıp yeniden dağıtımıyla ekonomik avantaj ve isteklerin kolayca gerçekleşmesine fırsat veren, otokratça kullanılan bir erkin meydana getirdiği düzenleyici işlemler için asıl gerekli şeydir. Rekabetin bu şekilde çarpıtılması, sefil bir milliyetçi bayağılığın tekeline desteklerken karar alan, yasama faaliyetini yürüten ve rahatça yeniden regüle eden iktidarın politik merkezi için ciddi bir kazanca dönüşür. **Devletin karar mercilerine bağımlı bir tekeller sistemi marifetiyle, yolsuzluk, hukuk sisteminin kırılabilirliği ve devletin yöneticileri karşısında çok yönlü bir savunmasızlık aynı anda yayılmaktadır.** Her tarafa nüfuz etmiş tüm bu merkezileşme, paternalizm ve devletçilik mantığına göre, devlet gücüne tutunmak, yasal normlara, kamu mallarının elden çıkarılmasına ve ülkenin tasarruf yetkisine ilişkin kesin bir özgürlük anlamına gelir. Bu, tamamen pratik bir anlamda, kamu mallarına el koyma ve ideolojik açıdan kamu çıkarlarını formüle etme özgürlüğü anlamına gelir. Buna karşılık, her konuda nihai kararları alan asıl patronun dört yanı kişisel minnettarlık, kör itaat ve çiğdemin birlikte çitlendiği ritüellerle³ çevrili bir dünyayı yönetmeyi seçmesi mafya devlet yapısına sadece doğulu bir renk katmaktadır. Ekonomik katılımcılar, stratejik anlaşmaların amaçlarından emin olmak için büyük masraflarla doğrudan başbakanlık ofisi ile iletişim kurmanın ekonomik fırsatlara erişimin tek yolu olduğu gerçeğini tolere etmeye zorlanırlar.

Bu nedenle, ekonomik anayasalıktan ziyade, yasamanın ekonomik mantığı, güçlendirilmiş, siyasi ve sembolik kaynakların yeniden dağıtımıdır. Şirketlerin kamulaştırılması, özel şirket sahiplerini siyasi olarak seçmeyi ve onlara şantaj yapmayı olanaklı kılar. Önce özel mülkiyet geniş bir toplumsal desteğe sahip bir girişim ile ideolojik olarak zan altında bırakılır. Devletin el atması yoluyla sahipleri Fidesz'e yakın olan şirketler, Fidesz'in menfaat çemberi içinden yükselerek, özlerinde kamu kaynaklarının

³ Metnin aslında geçen " ...rituel of sharing toasted sunflower seeds..." deyişi Macaristan Başbakanı Viktor Orban'ın sıkça yayınlanan meşhur bir fotoğrafına gönderme yapmaktadır. Fotoğrafta Viktor Orban, başsavcı ve hükümete yakın üst düzey figürler ile birlikte bir futbol stadyumunda çiğdem çitmektedir. (ç.-Yazarın Türk okuyucular için orjinal metinde olmayan açıklamasıdır.)

yönünü değiştirme araçları olarak devletin favori şirketleri olurlar ve ayrıcalıklı bir konuma ulaşırlarken devlet organları (icra daireleri, vergi daireleri ve savcılık makamları) siyasi ve ekonomik rakipleri köşeye sıkıştırmaya, şantaj yapmaya veya devre dışı bırakmaya aracı olurlar.

V. MAFYA DEVLETTE HUKUKUN GENEL KARAKTERİSTİĞİ

Demokratik olmayan politik sistemlere dair literatürün gözden geçirilmesi ile mevcut Macar hukuk sistemini de karakterize eden temel bileşenlerin kolayca ayırdına varılır. Bu gözden geçirmeden aynı zamanda ayırık ve kesikli değişkenlerin olmadığı sonucu çıkar: Demokratik ve demokratik olmayan -hukukun üstünlüğüne dayanan veya dayanmayan -sistemlerin arasındaki aşamalar için asıl olan bu aşamaların çok renkli olmalarıdır. Tıpkı hukukun üstünlüğüünün kurumsal olarak gerçekleşmesinde bulunacak önemli ayrışmalar olduğu gibi. Hukukun üstünlüğüünü reddeden politik çözümlerin uygulandığı örneklerde seçilmiş kurumların, süreçlerin, çözümlerin, düzenleyici işlemlerin aynı zamanda hukukun üstünlüğüünü sağlayan gelişmiş ülkelerde de bulunabileceği değişmez bir iddiadır. Bu nedenle, somut bir kurumsal analize ek olarak ve bu analiz temel alınarak genel özelliklerinin araştırılması da dahil olmak üzere bütün hukuk sisteminin gelişiminin bir değerlendirilmesine girişilmelidir.

Demokratik olmayan rejimlerin hukuk sistemlerinin en yaygın özelliklerinden biri bütün koşut normları dışılamamanın yollarını ararken ve çoğulcu hukuk yapısını ortadan kaldırırken, resmi yasaları **siyasi-ideolojik gölge yasalara** uygun olup olmama koşuluna bağlı kılar. Yazılı, kodifiye edilmiş yasa ancak siyasi iktidarların çıkarlarıyla uyumluysa hüküm sürer, bu yüzden yasanın ne kadar geçerli olduğu belirsizdir ve pozitif hukuk, siyasi amaçlardan yoksun olduğunda yerinde liği sorgulanan yasalarda veya yasaların icrasında yapılan ani değişikliklerle istikrar kaybı yaşar. Bu tamamen, politikaya maruz kalmış ve bağımlı olmuş hukuka dair bir sorundur. Gölge bir yasanın varlığı aleyhte görülen anayasa mahkemesinin kararlarına karşı siyasi ve bu kararların hemen ardından gelen cezalandırma amaçlı hukuki sağaltıma ilaveten siyasi eleştiriler ve beğerilmeyen mahkeme kararlarının yasama yoluyla bastırılması ile de ifade edilir.

Totaliter rejimler, hukuku toplumu dönüştürmek için **serbestçe erişilebilir bir araç olarak görmeye** eğilimlidir. Dolayısıyla yasalara, toplumsal süreçleri kabul etmek yerine zorla değiştirmek veya bu yasaların etkili olmasının sonuçları hesaba katmak için alenen program niteliğinde unsurlar eklenir. İdeolojik öğeler, temel yasa, ulusal işbirliği belgeleri, toplumu kapsamlı bir biçimde dönüştürme iradesinin ve toplumun bulanık bir imgesinin bu tür yasama faaliyetlerinin arkasındaki motivasyonel güçler olduklarını göstermektedir. Yasal yapının neticesi olarak, bir yandan bu yasal yapı kendi ayakları üzerinde duramayacak kavramlarla yüklenir öte taraftan ise savunulabilir bir sosyo-politik amaç olarak ulusal orta sınıfı desteklemek gibi denemeler ile devlet kaynaklarının yeniden dağıtımı ve hatta özel mülk sahiplerinin ayıklanması meşrulaştırılır.

Diktatoryal, tek partili sistemlerde **anayasada çerçevesi çizilen haklar sadece gerçeği maskeleyen bir dış görünüş rolü oynar**. Siyasetin hukuku biçimlendirmesini engellemez. Yasanın kaynağı aslında yönetimdeki lider ve parti(yönetimi)dir ve bunlar temel yasanın ve bu sayede yasanın yorumlanması için gerekli standartların sağlayıcıları olarak görülür. Anayasa sabit normatif muhtevasını kaybederek herhangi bir noktada kurumsal düzenlemeler ve uygulanması mümkün olmayan haklardan oluşan bir politik belge olarak yeniden yazılabilir. Bu, hakların herkes için kullanılabilir olmadığı, iptal edilebildiği, geçerliliğinin tesadüfi olduğu devletin hakimiyetine karşı sorumlulukların yer aldığı ve bu sorumlulukların haklara erişimin ön koşulu olduğu, ancak devleti ilgilendiren düzenlemelerin hasır altı edilmesine, uzak tutulmasına ya da tamamen yabancı unsurlar olarak ele alınmasına elverişli olan bir siyasi kültür içinde doğal olarak mümkündür. Geleneksel olarak Macar hukuk kültüründe, normatif algı ile gerçeklik arasında derin bir uçurum vardır ve bu uçurumda köklenen siyaset, hukukun üstünlüğüne yönelmeden önce var olan rutin davranışsal unsur ve tutumları harekete geçirir.

Demokratik olmayan hukuk sistemlerinde, **yasaları karanlıkta tutmaya, gizliliğin sağlanması amacıyla ve olayları örtbas etmeye dönük güçlü bir yönelim** vardır. Erklar tarafından uygulanan manipülasyon, bu manipülasyonlardan etkilenenler hangi düzenlemelerin faaliyetlerini etkilediğinden emin değilse hafifletilir. Eğer belirli bireyler için getirilen düzenlemeler, düzenlemelerin genelliğini tahrif ederse, güvenlik açığı evrensel normların altı her oyulduğunda veya yasanın uygulanış usulü her belirsizleştiğinde daha da pekiştirilir. Bir hukuk normunun gizliliği salt yasa metnine ulaşmayı zorlaştırarak değil fakat aynı zamanda yasaları uygulayan kişilerin giderek daha kaotik, takip edilmesi mümkün olmayan, değişen birtakım yasaların arasında yolunu bulamaması ve kararsız kalmasıyla da sağlanır. Bu tür bir yargı vatandaşları hukuk yoluna müracaattan kaçınmaya yöneltir.

Demokratik olmayan sistemlerde, bürokrasi, **kişisel tabiiyet**, siyasi bağlılıktan müteşekkil blok yapılar ve varoluşsal kırılma üzerine inşa edilir. Profesyonellik, sorgulamayan bir sadakate ve sadakat ritüellerine yol vermek üzere yerinden edilir. Sonuç olarak, mesleki standartlar hızla dibe çakılır, personellerin aksi yönde seçimi devlet organizasyonunun doğal uygulaması haline gelir. İstikrarsız bürokrasi, bireysel siyasi çözümlerin, siyasi komiserlerin faaliyetlerinin doğrudan gerçekleştirilebilmeleri için verimli bir zemin sağlar.

Demokratik olmayan hukuk sistemleri tipik olarak **uşakvari bir role** zorlanan küçük düşürülmüş bir yargı sistemiyle çalışır. Devlet aygıtına kıyasla seçim mekanizmaları ve kolluk kuvvetleri otoritelerinin organizasyon yapısı prensipte doğrudan siyasi ve ekonomik nüfuz karşı güvenli bir alan sağlar. Bu limitlerin en azından resmîyette aşılmadığı otoriter rejimler altında asıl saldırı hatları, hakimlerin örgütsel sisteminin ağır bir biçimde merkezileştirilmesi, yönetici pozisyonlarla ilgili siyasi baskı olduğu gibi tüm yargıya gelince meşruiyetin sembolik olarak geri çekilmesidir. Hakimlerin zorla emekli edilmesi, kararlarının geriye dönük olarak etkili bir biçimde sorgulanması ve resmen siyasi makamlara seçilen bireyler için ölçsüzlüğün de ötesi bir biçimde seçildiği kurumun faaliyet alanları ile ilgili yetkilerin merkezi otorite kapsamına alınması; yargı erkinin güçler ayrılığı olmaksızın

kurumsallaştırılması ve siyasi regülasyonun nesnesi haline getirilmesi girişimleri olarak değerlendirilebilecek araçlardır.

Demokratik olmayan sistemler çoğu zaman genel mahiyette hukuku ve özel olarak da **hukukun uygulanışını** düşmanca bir ışık altında sergilerken, çıkarları gerektirirse hukuka başvurma fikrini kullanırlar. Yasal düzenlemeler, kanun hükümleri iktidardaki grubun çıkarlarına hizmet ettiği müddetçe önemlidir; hukuk ilkelerine, hukukun iç mantığına ve uluslararası hukuk engellerine herhangi bir atıf gereksiz bir detaycılık, siyasi açıdan olumsuz bir davranış olarak görülür. Geçmişte yapılmış yasalar, yeni rejimin getirdiği düzenlemelerden daha aşağıda görülür. İstikrar, ideolojik temel normlar yorum amacıyla tepeye yerleştirilirken devrimci yasa yapım illüzyonu ile zayıflatılabilir ve geçmiş yasamanın yaptığı düzenlemelerin meşruiyeti genel olarak ilga edilebilir. Ulusal iş birliği ve tarihsel bir anayasa ideolojisi ile yazılmış temel kanunun dibacesi bu amaca hizmet eder. Bütün hukuk sistemi savunmasız hale gelir, siyasete maruz kalır ve hukuk uygulayıcıları güvenilmez hale gelir.

Demokratik olmayan sistemler, **hükümlerinin eşyanın tabiatında doğal olarak var olduğu, meşru bir alternatiflerinin olmadığı ve böylece buyruklarının doğal bir meşruiyet gücünü içerdiği, denetlenemez ve tartışılmaz olduğu anlayışı üzerine inşa edilirler**. Dolayısıyla yasama üzerinde de bir denetim yoktur, herhangi bir şey yasal düzenlemenin konusu edilebilir; karşılıklı mutabakata dayalı bir kısıtlama veya uzlaşma ihtiyacı yoktur. Homojen kabul edilen toplumsal bir destek rejiminin ve yasamanın arkasında durmaktadır, bu da tüm karşı argümanların kamu yararının aleyhine olduğu anlamına gelir.

Demokratik olmayan sistemler tipik olarak, özellikle ezilen sosyal gruplara yönelik **aşırı baskıcı bir ceza kanunu** uygular. Sosyal politikanın ilkel bir formu olarak bu, demokrasilerin aksine, demokratik olarak hem "kararsız" hem de haklar ve yetkiler konusunda yaygara kopartan toplumsal gerilimler ile baş etmek için etkili bir çözüm sunar ve kendi kendisinin bir taraftan kışkırttığı toplumun cezalandırma arzusunu ve cezalandırma dürtüsünü tatmin eder. Öte taraftan, ceza kanununun bütün zorlu muhalifler ve genel olarak toplum için uygulanabilirliği mesajını göndermekle bir korku atmosferi yaratır. Bir araç olarak korku aşılacak için ceza hukuku yaptırımlarının şiddeti ve çok sık uygulanması, suçlular ile ilgili korkuların kasıtlı olarak artırılmasıyla da birlikte sonradan ceza kanunlarının daha da sıklaştırılmasına izin veren bir anksiyete duygusu yayar.

Demokratik olmayan sistemler **hukukun özerkliğini**, iç gelişmelerini ve düzenlemelerini reddeder. Hukukun yorum serbestisini iptal ederek, sadece monolitik, hüküm süren iradeyle uyumlu yorumlara izin verirler. Çeşitli toplumsal grupların hâkim normları, özerk toplumsal oluşumlar yani yaşayan hukuk bu sistemlere dahil edilmez.

Bütün bu özelliklerin tümü, demokratik olmayan hukuk sistemlerini, modern hukuk sistemlerinin esnek karakteristiğinden, ilkelerinin güvenliğinden ve haklara dayandırılmalarıyla garanti altına alınan güvenilir yorumlardan yoksun bırakmaktadır. Bu nedenle özlerinde bunlar **içsel olarak kırılğındırlar**. Bu kırılğınlık kaçınılmaz bir çöküşe yol

açmaz ama kesinlikle ilgili hukuk sisteminin düzenleyici verimliliğinde radikal bir kayba yol açar. Bu gibi -çeşitli ve hukuki olarak formüle edilmiş türden- devlet müdahalesini gerektiren düzenleyici alanlar, genellikle karmaşıktır ve bu tesadüfi, siyasi amaçlı, sürekli değişen ve yoruma karşı çıkan düzenleme biçimlerini kaldıramaz. İçsel özerkliğine gölge düşürülürse, yargılama yetkisi önlenirse, bağımsız statüsü ortadan kaldırılırsa, atamalar için adayların seçimi politize edilirse ve bağımsız kararlar sorgulanırsa hukuk sisteminin iç tutarlığı tamamen bozulur. Yasama üzerindeki kısıtlamaların sistematik olarak yürürlükten kaldırılması pozitif hukukun tutarlılığını bir bütün olarak hukuk nesnesini alt üst eder.

Adam Podgorecki'nin formülasyonunu ödünç alarak, tüm bu sonuçlar karanlık bir toplumsal mühendisliğin araçları ve aynı zamanda kirliliğin bir birlikteliğin mafya çizgisinde organizasyonunun bileşenleridir.⁴ Bir bütün olarak, hukukun üstünlüğünü sağlamış bir hukuk sisteminin özelliklerinin kaybı, mafya devletin çıkarları ile mükemmel bir biçimde uyum sağlar. Daha önce belirtilen karakteristik özelliklerin tümü, devleti ve kanunlarını engelsiz bir biçimde sermaye birikimi ve kaynakların yeniden dağıtımını için birer alet olarak araçsallaştırır. *Mafyatik yöntemleri devlet düzeyine çıkartır.*

SONUÇ

Mafya devlette hukukun kültürel köklerine ve toplumsal kaynaklarına, teamüllerine sıkça atıfta bulundum. O yüzden hukuk sisteminde böylesine kalıcı bir dönüşümün sonuçlarının ne olabileceğini sorusunu sormak konuyla alakasız olmayacaktır. İktidar yapısındaki değişiklikler ile ortadan kaldırılacak veya hukukun üstünlüğüne yönelik beklentilerin karşılanmasıyla onarılabilecek bu karakteristik özellikler burada açıklanan birbiri ile karışmış sorunlar için yalnızca yüzeysel bir tedaviye işaret etmektedir. Mafya devletin otokratik kökleri, toplumsal normlar üzerindeki etkisi ve hukuk sistemi ve toplumla ilişkilerinde ortaya çıkan veya tahkim edilen özellikleri kalıcı hale gelebilir, hukukun üstünlüğünün toplumsal olarak içselleştirilmesine engel olabilir. Hukuktan kaçınma, güvensizlik ve yolsuzluklar eliyle tahrip edilen Devlet – özne ilişkisi her ne kadar mafya devlet tarafından yaratılmadıysa da varlığı bu özelliklere dayandırılarak bunlardan kaçışı imkânsız hale getirilmiştir.

⁴ Adam Podgorecki ve Vittorio Olgiateci, *Totalitarian and Post Totalitarian Law*, (Aldershot, 1996).